12 Οκτωβρίου 2022

12 Οκτωβρίου 1997: 25 χρόνια από την μετακομιδή των Ιερών Λειψάνων του Αγίου Μαξίμου του Γραικού στην Άρτα (φωτό/βίντεο)

/ Αφιερώματα / Γενικά Θέματα

Ο καταγόμενος από την Άρτα Άγιος Μάξιμος ο Γραικός, κατά κόσμον Μιχαήλ Τριβώλης (1470-1556), ήταν μία από τις σπουδαιότερες προσωπικότητες του ελληνικού κόσμου, με πνευματική και συγγραφική δραστηριότητα στην Ρωσία. Πριν μεταβεί στη Ρωσία, είχε διατελέσει μοναχός της Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου του Αγίου Όρους.

Είκοσι πέντε χρόνια συμπληρώνονται σήμερα από την μετακομιδή των Ιερών Λειψάνων του Αγίου Μαξίμου του Γραικού στην Άρτα.

Ήταν 12 Οκτωβρίου 1997 όταν ο **Καθηγούμενος της Ιερά Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου Γέροντας Εφραίμ**, συνοδευόμενος από τους Βατοπαιδινούς πατέρες Τιμόθεο, Αθανάσιο και Ανδρέα, μετέφεραν στην **Άρτα** τεμάχιο του λειψάνου του αγίου, το οποίο δόθηκε μεν στον Μητροπολίτη Άρτας στη Ρωσία,

αλλά κατόπιν επιθυμίας του Σεβασμιωτάτου παρέμεινε επί μερικούς μήνες στην Μονή Βατοπαιδίου.

Στα Πρακτικά της **Συνάξεως της Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου** γράφονται τα εξής για εκείνη την ημέρα:

«...το απόγευμα αφίχθησαν εις Άρταν συνοδεία πάντοτε περιπολικού οχήματος και οχήματος ασφαλείας της Αστυνομίας, όπου επεφυλάχθη μεγαλειώδης και θερμοτάτη υποδοχή εις τον άγιον Μάξιμον υπό του Σεβασμιωτάτου αγίου Άρτης και άλλων αρχιερέων, των αρχών της πόλεως και του Αρτινού λαού, υποδεχομένου τον ομαίμονα άγιόν του εις τα χώματα ένθα ανετράφη. Αξίζει να σημειωθή ότι όλη η περιοχή τότε υπέφερεν εξ ανομβρίας και δια της αφίξεως του αγίου λειψάνου ήρχισε καταρρακτώδης βροχή, η οποία εσταμάτησε δι ολίγην ώραν κατά την υποδοχήν και μέχρι του πέρατος της υποδοχής. Ο λαός έζησε το γεγονός τούτο ως διπλούν θαύμα του αγίου Μαξίμου. Αφ ενὸς ο άγιος έφερε τας ποθουμένας βροχάς, και αφ ετέρου έπαυσε ταύτας δι ολίγον δια να δυνηθή ο κόσμος να παρευρεθή εις την υποδοχήν. Ο Άγιος Καθηγούμενος εξέφρασε την βαθείαν συγκίνησίν του από την ευλάβειαν του Αρτινού λαού προς τον Άγιον Μάξιμον.

«Ετελέσθησαν λαμπραί Ιεραί Ακολουθίαι και αγρυπνία εις τον Μητροπολιτικόν Ναόν, όπου και εναπετέθη δια την προσκύνησιν το άγιον λείψανον. Τέλος ο Άγιος Καθηγούμενος ανέφερεν ότι εξεφώνησεν ομιλίαν εις την αίθουσαν του ομίλου «Σκουφάς», κατόπιν προσκλήσεως του ομίλου, παρουσία των επισήμων και του χριστεπωνύμου πληρώματος υπό τον τίτλον: «Ο Μάξιμος ο Γραικός ως άγιος της Ορθοδόξου Εκκλησίας».

Ο Μιχαήλ –ο μετέπειτα Μάξιμος ο Γραικός– γεννήθηκε το 1470 στην Άρτα από πλουσίους και ευσεβείς γονείς, τον Μανουήλ Τριβώλη και την Ειρήνη. Οι Τριβώληδες ανήκαν σε μεγάλη βυζαντινή αρχοντική οικογένεια και είχαν φιλική σχέση με τους τελευταίους βυζαντινούς αυτοκράτορες, Θωμά και Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Ο Δημήτριος Κυδώνης αποδίδει σε έναν Τριβώλη την συμφιλίωση του αυτοκράτορα Μανουήλ του Β΄ με τον δεσπότη του Μυστρά Θεόδωρο τον Α΄. Ο Κάλλιστος Α΄ Τριβώλης έγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1350-1354 και 1355-1363) στον «χρυσό αιώνα» της θεολογίας και του ησυχασμού. Έχει καταταγεί στο Αγιολόγιο της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Από τους Τριβώληδες της Σπάρτης ο Μανουήλ πήγε στην Άρτα, ο δε αδελφός του **Δημήτριος** εγκαταστάθηκε στην Κέρκυρα, όπου δημιούργησε μεγάλη οικογένεια «πού συνδέθηκε με την διοίκηση και την βενετσιάνικη ευγένεια της νήσου». Ο Δημήτριος Τριβώλης ήταν γνωστός βιβλιόφιλος και από τους αξιολογότερους αντιγραφείς κωδίκων «κλασικών ελληνικών έργων», κάτοχος της θείας και της θύραθεν σοφίας. Ήταν μαθητής του Γεωργίου Πλήθωνα, έτρεφε ιδιαίτερη αγάπη στον Πλάτωνα και τον Πλωτίνο.

Ο πατέρας του αγίου Μαξίμου, Μανουήλ, ήταν πριν την άλωση της Άρτας (1449) στρατιωτικός διοικητής, ενώ έπειτα ένας από τους άρχοντές της. Οι ρωσικές πηγές χαρακτηρίζουν τους γονείς του αγίου Μαξίμου «φιλοσόφους», δηλαδή κατέχοντας ανώτερη μόρφωση. Ο ίδιος ο άγιος στα έργα του γράφει ότι οι γονείς του είναι «γνήσιοι πιστοί», και ότι ο πατέρας του «διακρινόταν για την αφοσίωση στην ορθόδοξη πίστη. Γι’ αυτό και διαπαιδαγώγησε τον γιό του με τους κανόνες της ευσεβείας και του φόβου του Θεού». Ο άγιος απέκτησε από μικρός ορθόδοξο εκκλησιαστικό φρόνημα.

Ο Μιχαήλ Τριβώλης έμαθε τα πρώτα γράμματα κοντά στους γονείς του και σε κατ’ οίκον διδασκαλία από εξαιρετικούς δασκάλους.

Ο Μιχαήλ από νέος «καλλιέργησε την μάθηση», όπως μας πληροφορεί επιστολή που έστειλε ο ηγούμενος της Μονής του Βατοπαιδίου Άνθιμος στον μεγάλο δούκα Βασίλειο Γ΄ Ιβάνοβιτς. Η έφεση και επιθυμία για πληρέστερη μάθηση δεν μπορούσε να ικανοποιηθεί στην Άρτα. Ο πατέρας του παρακάλεσε τον αδελφό του Δημήτριο να δεχθεί κοντά του τον Μιχαήλ και να φροντίσει για την περαιτέρω πληρέστερη μόρφωσή του. Ήταν τότε είκοσι χρόνων. Στο μικρό χρονικό διάστημα κατά το οποίο έμεινε στην Κέρκυρα, πριν αναχωρήσει για την Ιταλία, μαθήτευσε στον «ρήτορα και φιλόσοφο και αντιγραφέα χειρογράφων Ιωάννη Μόσχο», του οποίου η ηλικία πρέπει να ήταν πολύ προχωρημένη.

Από την ομιλία του Γέροντος Εφραίμ του Βατοπαιδινού δημοσιεύουμε ένα μικρό απόσπασμα:

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΕΦΡΑΙΜ ΤΟΥ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ

– Ο ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΓΡΑΙΚΟΣ ΩΣ ΑΓΙΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΑΝΑΦΟΡΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΑΡΤΗΣ

(Απόσπασμα)

«Η Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου κατά το ιστορικό της παρελθόν έχει αποδειχθεί ότι διαδραμάτιζε διπλό ρόλο όσον αφορά την πνευματική της δραστηριότητα. Αφ’ ενὸς μεν δρούσε στην ησυχία και την αμεριμνία που είναι οι προϋποθέσεις για την κάθαρση από τα πάθη, το φωτισμό του νου και τη θέωση και αφ ετέρου τα θεωθέντα και αγιασμένα τέκνα της τα έστελνε στην ιεραποστολή για να δώσουν την καλή μαρτυρία της ακραιφνούς Ορθοδόξου ημών Αγιορειτικής Παραδόσεως προς στήριξη του λαού του Θεού, κάτι που δεν είναι ξένο στο ρου της διαχρονικής πορείας της Εκκλησίας. Και τολμούμε να πούμε ότι τόσο πολύ διακρινόταν η Μεγίστη αυτή Μονή στον τομέα αυτό, ώστε να επιδοθεί σ’ αυτὴ ο κλήρος της Ιεραποστολής, όχι μόνο στην ημεδαπή αλλά και στα άλλα Ορθόδοξα Έθνη.

Ο Άγιος Μάξιμος ο Βατοπαιδινός, γνωστός σαν « ο Άγιος Μάξιμος ο Γραικός», υπήρξε ένας από τους διαπρεπέστερους μοναχους, διεκρίθη δε σαν θεολόγος, φιλόσοφος, συγγραφέας και ποιητής κατά το α΄ ήμισυ του 16ου αιώνα, που έγινε γνωστός σαν «φωτιστής και αναμορφωτής του Ρωσσικού Έθνους».

Παραμένοντας στην Ελλάδα ο Μιχαήλ δεν μπορούσε να ικανοποιήσει την δίψα του για ανώτερη μάθηση. Μετά την τουρκική κατάκτηση το υψηλό επίπεδο παροχής παιδείας υποβαθμίστηκε. Ο πατέρας του, όταν επισκέφθηκε την Άρτα ο φίλος του Ιανός (Ιωάννης) Λάσκαρις, τον παρακάλεσε να περάσει από την Κέρκυρα, να πάρει μαζί του στην Ιταλία τον γιό του, και να φροντίσει για την μόρφωσή του στα σπουδαιότερα πανεπιστήμια.

Κατά την περίοδο αυτή της ακμής των κλασικών σπουδών μεταβαίνει στην Ιταλία ο Μιχαήλ Τριβώλης για επιστημονική κατάρτιση. Δεν μας δίνει ο ίδιος στα έργα του λεπτομέρειες για την εκεί παραμονή του. Γενικά αναφέρει, ότι όταν ήταν νέος, έζησε αρκετά χρόνια κοντά σε πολύ σοφούς άνδρες, ότι είχε διάσημους

δασκάλους, από τους οποίους καταγράφει ορισμένους μόνο ονομαστικά. Μνημονεύει μόνο τις πόλεις Βενετία, Πάδοβα, Φερράρα, Φλωρεντία και Μεδιόλανα (Μιλάνο), στα πανεπιστήμια των οποίων φοίτησε για δώδεκα περίπου χρόνια και απέκτησε τεράστια και βαθειά μόρφωση. Ποιές ακριβώς επιστήμες σπούδασε δεν μας λέει. Αναφέρει μόνο ότι μελέτησε πολλά και διάφορα συγγράμματα, χριστιανικά και της θύραθεν σοφίας, και ωφελήθηκε ψυχικά πολύ από αυτά.

Το 1490 περίπου ο **Μιχαήλ Τριβώλης** φθάνει στην Βενετία, το «δεύτερο Βυζάντιο» για τους Έλληνες, όπως την ονομάζει ο Βησσαρίων. Βάσιμη θεωρείται η πληροφορία ρωσικού Βίου του Μαξίμου ότι φοίτησε στο ελληνικό σχολείο της πόλεως. Εκεί διδάχθηκε τα λατινικά και τα ιταλικά και πλούτισε την εγκύκλιο μόρφωσή του. Δεν φαίνεται απίθανο να είχε δασκάλους τους λογίους Έλληνες Δημήτριο Μόσχο, Ιουστίνο Δεκάδιο, Αριστόβουλο Αποστόλη και τους Κρητικούς Δημήτριο Δούκα και Ιωάννη Αργυρόπουλο, οι οποίοι από το 1478 ως το 1499 έμεναν στην Βενετία.

Η πλούσια και όμορφη Πάδοβα ήταν ο επόμενος σταθμός για την πανεπιστημιακή μόρφωση του Μιχαήλ. Από τον Αυγουστίνο Nifo, τον «νεοπολιτάνο φιλόσοφο» –έτσι τον ονομάζει ο Μάξιμος– διδάχθηκε την περιπατητική φιλοσοφία.

Για να τελειοποιήσει τις γνώσεις του στην λατινική γλώσσα πήγε στην Φερράρα.

Πολύ περισσότερο χρόνο ο Μιχαήλ Τριβώλης παρέμεινε στην πόλη της Φλωρεντίας, την «νέα Αθήνα» της Δύσεως, κέντρο καλλιέργειας των ανθρωπιστικών σπουδών και της ιταλικής αναγεννήσεως. Κατά τα πρώτα χρόνια μαθήτευσε στο Studium, όπου δίδασκε ο Λάσκαρις. Εξασφάλιζε την επιβίωσή του αντιγράφοντας χειρόγραφα γι' αυτόν. Ένα από αυτά, τα Γεωπονικά, βρίσκεται στην Εθνική βιβλιοθήκη του Παρισιού. Στο τέλος του χειρογράφου επισυνάπτοντας το πρώτο του επίγραμμα υπογράφει ως «Μιχαήλ». Το χειρόγραφο το αντέγραψε σε είκοσι οκτώ μέρες.

Μετά την αναχώρηση του δασκάλου και προστάτη του Ιανού Λάσκαρι για το Παρίσι, ο Μιχαήλ πήγε στην Μπολόνια (1495) και γνώρισε τον περίφημο ελληνιστή Αντώνιο Ούρτσεο Κόντρο (Urceo Codro).

Ο Μιχαήλ λόγω της μεγάλης μορφώσεώς του έγινε περιζήτητος ως επιστήμονας, και στην Βενετία συνεργάζεται, εκτός από τον Άλδο Μανούτιο, και με τα δύο άλλα τυπογραφεία των ελληνικών εκδόσεων των Κρητικών Ζαχαρία Καλλιέργη και Νικολάου Βλαστού. Από εκεί επισκέφθηκε το Μιλάνο και τις Βερκέλλες του Πεδεμοντίου και γνώρισε τον ουμανιστή κληρικό Νικόλαο Taresso (Ταρέσσο), από τον οποίο γνωρίζει τον λάτρη της ελληνικής φιλολογίας Λουδοβίκο Ticionum. Ο Ταρέσσο συνεργαζόταν για την έκδοση του λεξικού Σουΐδα ή Σούδα με τους

εκδότες του Μιλάνου Bissoli και Mansi. Ο Μιχαήλ πληροφορήθηκε για την έκδοση και με εισήγηση του Νικολάου Ταρέσσο προσκλήθηκε να εργασθεί κοντά στον άρχοντα της Δεκιανής Λουδοβίκο Tizzoni (Τιτσόνι), είχε όμως αποδεχθεί προηγουμένως πρόσκληση από τον άρχοντα Τζιανφραντσέσκο Πίκο ντέλλα Μιράντολα, που λάτρευε τα ελληνικά γράμματα.

Από την ιστορική συγκινητική μετακομιδή εκ της Ρωσσίας στην Ελλάδα των ιερών λειψάνων του Αγίου Μαξίμου του Γραικού, ο οποίος «επέστρεψε» στο Βατοπαίδι μετά από (1516-1997=) 481 έτη και στη γενέτειρά του Άρτα μετά από (1506-1997=) 491 έτη.

Λόγω της επιρροής του κηρύγματος του Ιερωνύμου Σαβοναρόλα, ο Τζιανφραντσέσκο Πίκο στράφηκε προς τους Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας. Αυτή η στροφή βοήθησε τον Μιχαήλ να ασχοληθεί με την μετάφραση στα λατινικά και τον σχολιασμό των μεγάλων Ελλήνων Πατέρων για μια τετραετία, από το 1498 ως το 1502, ικανοποιώντας την βαθύτερη δίψα του και γνωρίζοντας σε βάθος την θεολογία τους. Κάτοχος της πατερικής σκέψεως, αντιλαμβανόνταν ότι η φιλοσοφία των αρχαίων Ελλήνων δεν μπορούσε να δώσει απάντηση στα θεολογικά προβλήματα της εποχής του. Υπερασπιζόταν την Πατερική Παράδοση, απορρίπτοντας την σχολαστική θεολογία της Δυτικής Εκκλησίας.

Από την Ιταλία στο Άγιον ΄Ορος – Ο Μάξιμος Τριβόλης ως Βατοπαιδινός Μοναχός

Στην απόφασή του να εγκαταλείψει την κοσμική ματαιότητα και σύγχυση και να εκλέξει την μοναχική ζωή συνετέλεσε βέβαια το παράδειγμα του εναρέτου και **αυστηρού μοναχού Σαβοναρόλα**, αλλά και η μελέτη των Πατέρων της

Εκκλησίας. Ο ίδιος ευγνωμονεί την πρόνοια του Θεού. «Εάν ο Θεός που φροντίζει για την σωτηρία όλων των ανθρώπων δεν έδειχνε γρήγορα σε μένα το έλεός του και δεν με επισκεφτόταν με την Χάρη Του φωτίζοντας με το φως του την διάνοιά μου, προ πολλού θα χανόμουν μαζί με τους εκεί (στήν Ιταλία) αντιπροσώπους της ασεβείας». Ο Θεός επισκέφθηκε με την χάρη της μνήμης του θανάτου τον Μιχαήλ και του χάρισε το βίωμα της νεκρώσεως κάθε εφήμερου, γήινου και κοσμικού. Η εμπειρία αυτή αποτελεί ένδειξη κλήσεως στον μοναχισμό. Εκείνη την περίοδο ο Μιχαήλ δεν συνειδητοποίησε τί του συνέβαινε, γιατί δεν είχε κάποιον έμπειρο πνευματικό καθοδηγητή για να τον συμβουλευθεί. Γι' αυτό γράφοντας το 1504 στον Σκιπίωνα Καρτερομάχο αναφέρεται στα ασυνήθιστα συναισθήματά του.

Την άνοιξη του 1505 έφθασε στην **Άρτα,** όπου έμεινε έναν ολόκληρο χρόνο. Η εγκατάστασή του στο Άγιον Όρος, την άνοιξη του 1506, δεν ήταν αποτέλεσμα νεανικού ενθουσιασμού, αλλά ώριμης σκέψεως. Είχε συνειδητοποιήσει την κλήση του από τον Θεό για την μοναχική πολιτεία. Ήταν πλέον ώριμος πνευματικά να αφιερωθεί στην πραγμάτωση του ορθόδοξου ασκητικού ιδεώδους μακριά από τα συμβατικά κριτήρια του κόσμου.

Γιατί διάλεξε τον Αθωνα και ιδιαίτερα την Μονή του Βατοπαιδίου;

Ίσως ο κύριος λόγος επιλογής της Μονής Βατοπαιδίου ήταν, ότι εκείνη την περίοδο βρισκόταν στην Μονή ο άγιος Νήφων και όχι ότι το Βατοπαίδι είχε πλούσια βιβλιοθήκη, όπως ισχυρίστηκαν κάποιοι μελετητές του βίου του αγίου Μαξίμου.

Ο **άγιος Νήφων,** λόγιος και πρώην οικουμενικός πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ήταν ο αγαπητός φίλος της οικογένειας του **Μανουήλ Τριβώλη** (πατέρας του αγίου Μαξίμου), και βρισκόταν τότε στο Βατοπαίδι μαζί με τους δύο μαθητές του Μακάριο και Ιωάσαφ, τους οσιομάρτυρες. Ο άγιος Νήφων,

ως ιεροδιάκονος, ήταν υποτακτικός του γέροντος Ζαχαρία, βατοπαιδινού ιεραπόστολου και μετέπειτα επισκόπου Αχρίδος. Από αυτόν πήρε ευλογία και ήλθε στο **Άγιον Όρος**. Η πρώτη Μονή στην οποία κάθησε ήταν το Βατοπαίδι.

Στις συζητήσεις που είχε με τον άγιο Νήφωνα ο **μοναχός Μάξιμος** κατανόησε «βαθύτερον το οξύ αντιλατινικόν φρόνημα του ορθοδόξου μοναχισμού». Ασφαλώς ο λόγιος πατριάρχης θα μετέδωσε σε αυτόν από την πλούσια κατά Θεόν σοφία και εμπειρία του. Ο Μιχαήλ λαμβάνει το μέγα και αγγελικό σχήμα των μοναχών μετονομαζόμενος Μάξιμος. Ο ίδιος φανερώνοντας την τέλεια αποταγή και ξενιτεία του αλλάζει και την γραφή του επωνύμου του από **Τριβώλης σε Τριβόλης.** Δεν γνωρίζουμε ποιός ήταν ο γέροντας του αγίου Μαξίμου. Ίσως κάποιος από τους γέροντες προηγουμένους Κύριλλο, Νεόφυτο, Συμεών. Ίσως να τον έκειρε και ο ίδιος ο **άγιος Νήφων**.

Η επιλογή του μοναχικού του ονόματος νομίζουμε ότι συνδέεται με τον κοιμηθέντα

στην Μονή πρώην πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Μάξιμο τον Δ΄, τον οποίο διαδέχθηκε κατά την δεύτερη πατριαρχεία του ο άγιος Νήφων. Ασφαλώς το μαρτύριο του αγίου Μακαρίου στην Θεσσαλονίκη το 1507 θα συγκλόνισε τον άγιο Μάξιμο και θέρμανε την καρδία του στην αρχή της μοναχικής του ζωής με ζήλο που αυξήθηκε στην συνέχεια και διατηρήθηκε μέχρι τέλους της ζωής του.

Κατά θεία Πρόνοια η **Μονή Βατοπαιδίου** είχε γίνει χώρος συναντήσεως επιφανών πνευματικών προσωπικοτήτων και μεγάλων μορφών της Εκκλησίας μας κατά την περίοδο της εκεί παραμονής του αγίου Μαξίμου. Ασφαλώς θα επωφελείτο πολύ από την παρουσία τους και θα ενισχύετο στην διαμόρφωση και απόκτηση υψηλής πνευματικής καταστάσεως. Μερικοί από αυτούς επέλεξαν, παραιτούμενοι από τις θέσεις τις οποίες κατείχαν, την **Μονή Βατοπαιδίου** ως τόπο ασκήσεως. Έτσι ο **Μακάριος Παπαγεωργόπουλος,** λόγιος μητροπολίτης αρχικά της Κορίνθου και κατόπιν της Θεσσαλονίκης, παραιτήθηκε από τον θρόνο του, ήλθε στο Βατοπαίδι, έγινε μεγαλόσχημος μοναχός και έζησε μέχρι τέλους της ζωής του.

Ο Μάξιμος έλαβε εξαιρετικά μεγάλη ωφέλεια από τις επισκέψεις του **οσιομάρτυρος Ιακώβου** (†1519), που επισκεπτόταν τακτικά εκείνη την περίοδο την Μονή, επειδή και ο πρώτος υποτακτικός του, Μαρκιανός, ήταν πρώην βατοπαιδινός. Ο άγιος Ιάκωβος προσκαλούμενος από τους βατοπαιδινούς, αν και απλός μοναχός μή έχοντας την ιερωσύνη, συμβούλευε και εξομολογούσε τους Πατέρες. Θεωρούσε την ιερωσύνη, κατά κάποιον τρόπο, ως εμπόδιο εξαιτίας της ευθύνης απέναντι στον Θεό, στην βίωση της αληθινής χαρισματικής μοναχικής

ζωής. Από τον άγιο Ιάκωβο ίσως θα επηρεάστηκε ο **Μάξιμος** να παραμείνει απλός μοναχός και να μή λάβει την χάρη της ιερωσύνης. Κατά μίμηση του **αγίου Ιακώβο** υ έζησε στην Ρωσία. Πλήθη ανθρώπων, όλων των κοινωνικών τάξεων, τον συμβουλεύονταν, παρόλο που ήταν μοναχός και όχι ιερομόναχος εξομολόγος.

Ο άγιος Μάξιμος γνώρισε τον Μανουήλ τον Ρήτορα, όταν αυτός ήλθε στο Βατοπαίδι για να συναντήσει τον πολύ αγαπητό του πατριάρχη Νήφωνα Β΄. Ο Μανουήλ (1481-1531), ρήτορας και φιλόσοφος, γεννήθηκε στην Κόρινθο και έμενε στην Κωνσταντινούπολη. Δάσκαλος στην Μεγάλη Σχολή του γένους, έγινε και γραμματέας του **Οικουμενικού Πατριαρχείου.** Ο Μανουήλ πληροφορήθηκε από τον πρώην πατριάρχη την μεγάλη μόρφωση του λογίου και ποιητή Μαξίμου και έδωσε τα ποιήματά του για να τα κρίνει ή ίσως να τα διορθώσει. Ο Μάξιμος εκφράζοντας τον θαυμασμό του για την ποίηση του Μανουήλ έγραψε και ένα τιμητικό επίγραμμα.

Ο **άγιος Μάξιμος** συνδέθηκε και με τον ιερομόναχο Γαβριήλ, τον πρώτο του Αγίου Όρους, σλαβικής καταγωγής, από την περιοχή της Αχρίδος, ο οποίος έμενε στο κελλί των Αρχαγγέλων στις Καρυές, το οποίο είχε την προσωνυμία του Οσίου Μάρκου του Κωφού. «Ήταν μια ξεχωριστή φυσιογνωμία του Αθω στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα. Έγινε πρώτος με μικρές διακοπές πέντε φορές. Και όταν δεν κρατούσε το διακόνημα, δεν έπαυε να είναι στο προσκήνιο ως πρώην πρώτος. Ταξίδεψε αρκετές φορές στις μολδαβικές χώρες». Ίσως να έπαιρνε μαζί του και τον άγιο Μάξιμο.

Αυτός έγραψε την πρώτη βιογραφία του αγίου Νήφωνος και πολλά άλλα αγιολογικά κείμενα. Ο Γαβριήλ, ο μετέπειτα μεγαλόσχημος Σεραφείμ, ήταν ο πρώτος, ο οποίος κατέγραψε διήγηση με το θαύμα του Αρχαγγέλου Γαβριήλ, που συνδέεται με τον ύμνο «Αξιόν Εστιν» και την εφέστια θαυματουργό εικόνα του Αγίου Όρους. Η καταγραφή έγινε πριν το 1516[54], αφού ο άγιος Μάξιμος την γνωρίζει και την μεταφράζει κατά την παραμονή του στην Ρωσία.

Η στενή σχέση του αγίου Μαξίμου με τον πρώτο Γαβριήλ, αλλά και με τον βατοπαιδινό πρώτο Συμεών, δικαιολογεί και την ενασχόλησή του με τα κοινά του Αγίου Όρους ως νοταρίου και γραφέως του Πρωτάτου. Κατά επιθυμία του πρώτου Γαβριήλ ο Μάξιμος συνέθεσε την Ιερά Ακολουθία του αγίου Εράσμου. Στην **Ιερά Μονή Κωνσταμονίτου** σώζεται μεταγραφή δυσανάγνωστης Πράξης του πρώτου Θεοφυλάκτου, την οποία μεταγραφή έκανε ο άγιος Μάξιμος.

Στις Καρυές ήταν φυσικό να συναντηθεί με τον άγιο Διονύσιο τον εν Ολύμπω, υποτακτικό του Γαβριήλ, του οποίου η κουρά έγινε περί το 1512.

Ο Μάξιμος μυήθηκε και παρέλαβε την πνευματική ζωή από αγίους Αγιορείτες Πατέρες. Έτσι απέκτησε αληθινό μοναχικό φρόνημα, αυθεντική αγιορείτικη συνείδηση.

Η Μονή, λόγω της δύσκολης οικονομικής κατάστασης που βρισκόταν, εκτιμώντας τα προσόντα του, του ανέθετε το διακόνημα να πηγαίνει σε περιοχές εκτός **Αγίου Όρους** για εράνους. Η ανάθεση των αποστολών αυτών φανερώνει και την καθολική εκτίμηση των μοναχών προς το πρόσωπό του. Όπως γράφει ο ίδιος, *«κατ' εντολήν των πατέρων» έκανε περιοδείες στην Τουρκοκρατούμενη Μακεδονία και τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου, τα οποία βρίσκονταν στην κατοχή των Ενετών, κηρύττοντας και στηρίζοντας τους* ***Ορθόδοξους Έλληνες*** *στην πίστη τους. Το έργο του δεν ήταν χωρίς κινδύνους, γιατί οι συνθήκες ζωής των χριστιανών ήταν πολύ δύσκολες, ιδιαίτερα κατά τις πρώτες δεκαετίες της τουρκικής κυριαρχίας. Υπήρξε άλλωστε αυτόπτης μάρτυρας στο μαρτύριο ενός νεομάρτυρος απαγχονισθέντος από τους Τούρκους. Ο ίδιος αναφέρει: «Κήρυττα πάντοτε φανερά και χωρίς δισταγμό την ορθόδοξη πίστη μας και στους άρχοντες, φωτισμένους ή μή από την Χάρη του Αγίου Πνεύματος. Με λίγα λόγια, παντού, όπου με έστελνε με την βούληση των Πατέρων η Ιερά Μονή Βατοπαιδίου, και φωτισμένος με την Χάρη του Αγίου Πνεύματος, κήρυττα την καθαρή ορθόδοξη πίστη, και αυτοί με τις δέουσες τιμές με άφηναν να επιστρέψω στο Άγιον Όρος».*

Όπως υποστηρίζει ο Ντενίσωφ, η σπουδαιότερη αποστολή του αγίου Μαξίμου ήταν στην Ρωσία, η οποία του έδωσε την φήμη του αποστόλου και τον ανέδειξε σε

προσωπικότητα πρώτου μεγέθους της ιστορίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά τον 16ο αιώνα.

Από το Άγιον Όρος στην Ρωσία

Στις 31 Μαρτίου του 1516 έφθασε στο Άγιον Όρος ο βογιάρος Βασίλειος Κοπιλόφ ως απεσταλμένος του μεγάλου δούκα της Μόσχας Βασιλείου Ιβάνοβιτς, δηλαδή υιού του Ιβάν (Ιωάννου) και της Σοφίας Παλαιολογίνας. Ο **Κοπιλόφ** μαζί με τον έμπορο Ιβάν Βάραβιν είχαν περάσει προηγουμένως από την Κωνσταντινούπολη, προκειμένου να πάρουν την έγκριση του οικουμενικού πατριάρχου Θεόληπτου Α΄ (1513-1522) για την μετάβαση ενός περίφημου μεταφραστού στην Ρωσία, αλλά και την έγκριση αναθεωρήσεως της ρωσικής μεταφράσεως των λειτουργικών βιβλίων επί τη βάσει των πρωτοτύπων ελληνικών χειρογράφων.

Στις Καρυές συναντούν τον πρώτο του **Αγίου Όρους Συμεών** και την **Ιερά Επιστασία** και παραδίδουν επιστολή, με την οποία ο μεγάλος ηγεμόνας παρακαλούσε να αποσταλεί στην Μόσχα «γιά ένα χρονικό διάστημα» ο μεταφραστής βιβλίων μοναχός Σάββας της Μονής Βατοπαιδίου. Ο μοναχός **Νήφων Βατοπαιδινός**, ο οποίος πρόσφατα είχε επισκεφθεί την Μόσχα, φαίνεται ότι είχε υποδείξει τον μοναχό Σάββα. Η επιστολή δεν έγραφε ούτε τον λόγο πρόσκλησης του μεταφραστή ούτε και τα βιβλία τα οποία θα μετέφραζε. Από όσα αναφέρει ο άγιος Μάξιμος σε έναν λόγο του, γνωρίζουμε ότι υπήρχε άμεση ανάγκη για την μετάφραση από τα ελληνικά στα σλαβονικά της ερμηνευτικής σειράς, γνωστής στην Ρωσία με τον τίτλο Ερμηνευμένος Ψαλτήρας, που κυκλοφορούσε ευρύτατα σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, νοθευμένος και φθαρμένος σκόπιμα από κάποια αίρεση ιουδαϊζόν¬των. Η επιστολή του μεγάλου δούκα συνοδευόταν από ένα σεβαστό χρηματικό ποσό (4.000 ρούβλια) εις μνημόσυνον των γονέων του και με την παράκληση να γίνει δέηση υπέρ τεκνοποιήσεως της συζύγου του Σολομωνίας. Μόλις τελείωνε το έργο του ο μοναχός Σάββας θα γύριζε στην Μονή της μετανοίας του.

Ο **μοναχός Σάββας** επικαλέσθηκε την γεροντική ηλικία και την ασθενική κράση του. Δεν μπορούσε να κάνει ένα τόσο μεγάλο και επίπονο ταξίδι στο μακρινό βορρά.

Η πρόσκληση του Βασιλείου Γ΄ της Ρωσίας κινδύνευε να μείνει ανεκτέλεστη. Ο πρώτος αναγνωρίζοντας τις μεγάλες ευεργεσίες του μεγάλου ηγεμόνα προς το Άγιον Όρος αποφάσισε από κοινού με την αδελφότητα της Μονής Βατοπαιδίου να αντικαταστήσουν τον υπέργηρο Σάββα με τον μοναχό Μάξιμο.

Ο ηγούμενος της **Μονής Βατοπαιδίου Άνθιμος** εφοδίασε τον Μάξιμο με

επιστολή προς τον μητροπολίτη Μόσχας Βαρλαάμ. Σε αυτήν εξηγεί συγκεκριμένα, γιατί επιλέχθηκε ο Μάξιμος: *«Αλλά ο γέροντας [Σάββας], που είναι ηλικιωμένος και έχει ασθενή πόδια, δεν μπορεί να εκπληρώσει την διαταγή του ευσεβεστάτου μεγάλου ηγεμόνα και της δικής σας αρχιερωσύνης και για το οποίο ζητά συγχώρηση. Όμως ο άγιος πρώτος, για να μή μείνει η παράκληση του μεγάλου ηγεμόνα ανεκπλήρωτη, διάλεξε τον οσιολογιώτατο αδελφό μας Μάξιμο από την Ιερά μας* ***Μονή Βατοπαιδίου****, που είναι έμπειρος στις θείες Γραφές και ικανός στο να ερμηνεύει όλα τα εκκλησιαστικά βιβλία, και τα λεγόμενα ελληνικά (ενν. φιλοσοφικά), επειδή από την νεότητά του με αυτά μεγάλωσε και τα έμαθε εμπειρικώς, και όχι σαν κάποιος άλλος μόνο με πολύ διάβασμα. Ο πρώτος τον στέλνει με την συγκατάθεσή μας, και παρόλο που δεν γνωρίζει την ρωσική γλώσσα, αλλά την ελληνική και την λατινική, πιστεύομε όμως ότι γρήγορα θα μάθει και την ρωσική. Μαζί του δεχτείτε τον ιερομόναχο Νεόφυτο πνευματικό και τον τρίτο αδελφό Λαυρέντιο».*

Ο **άγιος Μάξιμος**, μαζί με τους απεσταλμένους του μεγάλου ηγεμόνα και με την συνοδεία του, τον Ιούνιο ή Ιούλιο του 1516 εγκατέλειψε το Άγιον Όρος με τις ευχές και την ευλογία των πατέρων. Προστέθηκαν σε αυτήν και οι αντιπρόσωποι διαφόρων αγιορειτικών Μονών που πήγαιναν για συλλογή εράνων, όπως ο προηγούμενος **Σάββας** και οι μοναχοί Παχώμιος και Ματθαίος της Ιεράς Μονής Παντελεήμονος. Πέρασε πρώτα από την Κωνσταντινούπολη για να πάρει την ευλογία του οικουμενικού πατριάρχου, ο οποίος του έδωσε γράμμα προς τον Μόσχας Βαρλαάμ και απέστειλε ως συνοδούς του τον μητροπολίτη Ζίχνης Γρηγόριο και τον διάκονο Διονύσιο με σκοπό την οικονομική ενίσχυση για τις ανάγκες της **Μητέρας Εκκλησίας**.

Από τα έργα του μαθαίνουμε ότι θα πρέπει να μετέφερε μαζί του ένα πλήθος βιβλίων, τα οποία θεωρούσε απαραίτητα για το έργο, το οποίο θα πραγματοποιούσε στην Ρωσία. Η ομάδα των 17 προσώπων τελικά έφθασε την Πέμπτη 4 Μαρτίου του 1518 στην Μόσχα.

Ο ηγεμόνας Βασίλειος Γ΄ και ο **μητροπολίτης Μόσχας Βαρλαάμ** υποδέχθηκαν με εξαιρετικές τιμές και ιδιαίτερη χαρά τον μοναχό Μάξιμο. Ο ηγεμόνας της Ρωσίας φαίνεται ότι ένιωσε μεγάλη ικανοποίηση που οι Αγιορείτες εκπλήρωσαν την επιθυμία του και το ότι ο Μάξιμος δέχθηκε να πραγματοποιήσει ένα τόσο μακρινό και επίπονο ταξίδι. Η συνοδεία του αγίου Μαξίμου εγκαταστάθηκε στην Μονή Τσούντοφ του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στην Μόσχα. Ο ηγεμόνας έδωσε διαταγή η συνοδεία να διατρέφεται και να ικανοποιεί όλες τις ανάγκες της από την βασιλική τράπεζα.

Ο Βασίλειος Γ΄ αμέσως μετά την άφιξη του αγίου Μαξίμου τον οδήγησε στην

πλούσια βιβλιοθήκη του, η οποία ήταν κλειστή εκατό χρόνια. Ο Μάξιμος βλέποντας τα πολλά ελληνικά βιβλία είπε: «Ορθόδοξε ηγεμόνα, ουδέποτε είδα τόσο μεγάλο πλήθος ελληνικής φιλοσοφίας στην ελληνική γή». Η βιβλιοθήκη περιλάμβανε πλήθος αρχαίων χειρογράφων βιβλίων εβραϊκών, ελληνικών και λατινικών, τα οποία μετέφερε η πριγκίπισσα Σοφία, η μητέρα του Βασιλείου, ή προέρχονταν από βυζαντινούς φυγάδες στην Μόσχα μετά την άλωση, αλλά και από δωρεές του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ο πολύτιμος αυτός θησαυρός φυλασσόταν κλεισμένος σε δύο θολωτά υπόγεια. Ήταν μια μεγάλη αλλά εγκαταλειμμένη βιβλιοθήκη.

Το μεταφραστικό, διορθωτικό και ερμηνευτικό έργο του Αγίου Μαξίμου

Ο άγιος Μάξιμος ανέλαβε με ζήλο την ταξινόμηση των βιβλίων, δεν ξεχνούσε όμως τον κύριο σκοπό της αποστολής του, που ήταν η μετάφραση του **Ερμηνευμένου Ψαλτήρα**. Όπως γράφει ο ίδιος, το βιβλίο αυτό φυλασσόταν για «πολλά χρόνια σε βιβλιοθήκες χωρίς κανένα όφελος για τους ανθρώπους». Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Ψαλτηρίου της βασιλικής βιβλιοθήκης ήταν ότι είχε συγκεντρώσει τις άριστες ερμηνείες διαφόρων Πατέρων και εκκλησιαστικών συγγραφέων από τον 2ο ως και τον 7ο αιώνα.

Για να επιτύχει το έργο που ανέλαβε, χρησιμοποίησε όλες τις πλούσιες φιλολογικές γνώσεις του, και ιδιαίτερα εφάρμοσε στο μεταφραστικό και διορθωτικό έργο την φιλολογική κριτική μέθοδο, την οποία για πρώτη φορά εισήγαγε στα ρωσικά γράμματα. Για τον **άγιο Μάξιμο** μια νέα προοπτική αναπτύξεως γενικά της πνευματικής και εκκλησιαστικής ζωής συνδεόταν με το αυθεντικό περιεχόμενο των πηγών της ορθοδόξου παραδόσεως. Βάση αυτής της προοπτικής αποτελούσε η κάθαρση των πηγών από τα σφάλματα και η ορθή κατανόηση των πηγών σύμφωνα με τις πατερικές ερμηνείες. Πρώτος αυτός έδειξε ότι τα σφάλματα των χειρογράφων δεν προέρχονταν μόνο από τους αντιγραφείς, οι οποίοι στερούνταν γραμματικών γνώσεων, αλλά και από τους παλαιούς μεταφραστές, οι οποίοι είχαν ατελή γνώση των ελληνικών πρωτοτύπων. Μερικές φορές και ο ίδιος αντιμετώπιζε δυσκολίες στην μετάφραση. Αναγνωρίζει ότι στις περιπτώσεις αυτές το έργο του δεν είναι τέλειο.

Γράφει ο ίδιος: «Η ελληνική γλώσσα εξαιτίας του πλούτου των σημασιών των λέξεών της και των διαφόρων τρόπων εκφράσεως, οι οποίες εφευρέθηκαν απ*ό τους γνωστούς ρήτορες της αρχαιότητας, παρουσιάζει πολλές δυσκολίες στην μετάφραση και για την πλήρη κατανόησή τους. Αλλά, όσο ο Θεός μας βοήθησε άνωθεν με την Χάρη Του και όσο μπορέσαμε να κατανοήσουμε μόνοι μας κατά το δυνατόν, δεν παραλείψαμε τίποτε από τα καλά και σωστά λόγια, ώστε να έχουν ορθή και ευκρινή ερμηνεία. Εξάλλου, όπου μπορέσαμε, με την βοήθεια των διορθωμένων βιβλίων ή με την δική μας ερμηνευτική ικανότητα, προσπαθήσαμε με όλες τις δυνάμεις μας, και κυρίως με την βοήθεια του Θεού, να συμπληρώσουμε*

όσα είχαν παραλειφθεί και να αποκαταστήσουμε αυτά που είχαν φθαρεί. Όπου όμως, δεν κατορθώσαμε να αντλήσουμε βοήθεια από τα βιβλία, οι δε δικές μας προσπάθειες απέβησαν άκαρπες, τα αφήσαμε έτσι όπως ήταν».

Όταν τελείωσε το έργο της μεταφράσεως και διορθώσεως, ο άγιος Μάξιμος έγραψε ένα υπόμνημα ως εισαγωγή, σχετικά με την μετάφραση του Ερμηνευμένου Ψαλτήρα προς τον *«ευσεβέστατο και υψηλότατο Βασιλέα και θεοφύλακτο άρχοντα και μεγάλο ηγεμόνα πασών των Ρωσιών Βασίλειο».*

Η πολυμάθεια και η μεγάλη κριτική ικανότητα, η ειλικρίνεια, η ευθύτητα, η ανιδιοτέλεια, το θερμό και γνήσιο ενδιαφέρον του για όλα τα πνευματικά και ηθικά θέματα, η απλότητα και το ταπεινό του φρόνημα προκαλούσαν συγκίνηση· η ολοκληρωμένη και αγία προσωπικότητά του γοήτευε και έγινε πόλος έλξης για πολλές από τις μετέπειτα ιστορικές προσωπικότητες της Ρωσίας. Ο σύγχρονος και συνεργάτης του αγίου Μαξίμου, ιεροδιάκονος Ησαΐας Kamechanin, στην Έγκυρη αφήγησή του γράφει για τον άγιο Μάξιμο ότι δεν υστερούσε καθόλου σε τίποτε από τους Τρεις Ιεράρχες και Διδασκάλους της Οικουμένης. Ο ίδιος ομολογεί ότι δεν υπήρξε άλλος άνθρωπος τόσο υψηλού επιπέδου σε εκείνη την εποχή. Ο Σέργιος Σελόνιν, που περιλαμβάνει τον Μάξιμο στον εγκωμιαστικό του λόγο περί των οσίων Ρώσων, τον ονομάζει «Νέο Θεολόγο».

Στα συγγράμματά του καθρεφτίζονται τα διάφορα ζητήματα, τα οποία

απασχολούν και συγκινούν τους εκκλησιαστικούς και κοινωνικούς κύκλους της ρωσικής πρωτεύουσας. Σκέψεις, τάσεις, κατευθύνσεις και ανησυχίες των διαφόρων κοινωνικών τάξεων και στρωμάτων αποτυπώνονται σε αυτά. Η ύλη των συγγραμμάτων του θεωρείται από τους Ρώσους ιστορικούς πολυτιμότατο ιστορικό μνημείο.

Ο άγιος Μάξιμος κινούμενος στην γραμμή της Πατερικής παραδόσεως απαντούσε στα προβλήματα και τις ανάγκες των πιστών της εποχής του. Η διδασκαλία του ήταν Πατερική, εμπειρική και σύμφωνη με τις ποιμαντικές ανάγκες που αντιμετώπιζε, αυτό δηλαδή που ονομάζουν ορισμένοι σήμερα συναφειακή θεολογία. Ο Μάξιμος είχε οικειοποιηθεί το πνεύμα των αγίων Πατέρων. Δεν ανέπτυσσε διανοητική σχέση με τον Θεό, αλλά ζούσε την προσωπική κοινωνία του με τον Θεό, είχε αφομοιώσει την Χάρη του Θεού με όλο το είναι του. Κάθε φορά που το απαιτούσε η περίσταση κατέβαινε στο επίπεδο των ακροατών του, για να τον καταλαβαίνουν. Σίγουρα η εν Χριστώ εμπειρία του ήταν μεγάλη και θα μπορούσε κάλλιστα να αναπτύξει υψηλές θεολογικές δημιουργίες. Ποιός όμως θα τον καταλάβαινε; Ποιόν θα ωφελούσε; Εξάλλου ως γνήσιος Αγιορείτης ήξερε να κρύβεται, «νά μην γνωρίζει η αριστερά του τί ποιεί η δεξιά του». Η αυτομεμψία του ήταν μεγάλη και χαρακτηριστική. Ενώ θα μπορούσε και αυτός να καυχάται για τις γνώσεις του, για την πνευματική του κατάσταση, για την απέραντη υπομονή που έδειξε στις θλίψεις και στα παθήματά του, έλεγε με ταπείνωση ότι όλα τα υπομένει για τις αμαρτίες του.

Πηγή: *Άπαντα Αγίου Μαξίμου Γραικού, Αγίου Μαξίμου Γραικού Λόγοι, Τόμος Α΄, Μετάφραση: Μάξιμος Τσυμπένκο – Τιμόθεος Γκίμον, Έκδοσις Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος 2011. / Αρχείο: ope.gr*

ope.gr